

Isidor Cònsul

Aquest mític 1992 que comencem a tancar ha peixat una de les anyades de més entitat en la narrativa catalana dels darrers anys. Avanço el judici per allargar la polèmica sobre el tema i el faig extensiu no només a la qualitat d'algunes novel·les publicades, sinó també a la varietat de gèneres i estils conreats. M'hi mou el convenciment que una literatura viva és un tot complex i dinàmic que no avança mai per un carrer de direcció única ni l'empenyen, només, els canons o els carros d'una única estètica. Una literatura operativa només pot ser plural, diversa i eclèctica, un cos tibet per parers contrapuntats i per la tensió de forces que hi actuen des de perspectives diferents. Si ara, per exemple, ens sembla que el marc literari dels anys vint i trenta fou d'una riquesa inusual és, entre altres raons, per la pluralitat d'estètiques que hi concorrien, per l'alternança de propostes que feien possible la convivència del noucentisme elegant i emfàtic, els ritmes agitats de les avantguardes i les estratègies de la literatura popular. Riba a la vora de Foix, poso per cas, bressats tots dos per la veu llunyana de Carner i acomboiats pel nervi popular de Sagarra. No cometré l'error d'enganxar-me els dits comparant el 1992 amb l'etapa esmentada. Els temps són uns altres, no es pot oposar un any a tota una època, no és possible tampoc una comparació directa ni aquest és aquest el meu propòsit. Només voldria establir una tangent de paral·lelisme per la banda de la diversitat, i emfasitzar l'alternança de diverses propostes narratives en el marc d'aquest 1992 que ara se'ns escola exsangüe cap al no res. Es una hipòtesi de treball per remarcar-ne la pluralitat i la coexistència de diferents estratègies narratives. Sempre amb la certesa que, un cop garbellada, la producció de l'any dona molta ganga i literatura de rebaixes. Es cert; però també ho és que deixa un gruix de solada amb algunes realitats consistents: mitja dotzena llarga de novel·les amb una qualitat mitjana que,

pel cap baix, s'ha de considerar acceptable i amb bones perspectives d'obrir-se camí en altres llengües. Un paquet de vuit o deu títols amb un repertori elàstic que s'estira des del conreu del gènere, funcional però ben fet, fins a novel·les plantejades amb el nervi de l'ambició i executades amb una clara voluntat de romandre. Una cosa ben diferent serà que ho aconseguixin o no. I serà el temps qui s'encarregarà de demostrar-ho o de desmentir-ho. Mentrestant, l'alternativa del crític és jugar honestament a favor d'uns noms (amb tot el risc d'equivocar-se), bo i esperant que no li passi com al Barça el dia que va confondre el futbol i la "perestroika".

Si comencem a garbellar títols per la banda del gènere, no costa gaire d'afirmar que Hotel Europa, de Vicenç Villatoro, és una bona novel·la d'espionatge, de la mateixa manera que Joana E., de Ma. Antònia Oliver, té una gran dignitat com a melodrama, novel·la rosa o com se la vulgui etiquetar. Responen de sobres a allò que sembla el seu plantejament previ i funcionen amb l'excel·lent correcció de les novel·les que enalteixen la literatura de gènere.

Per un altre costat, si es mira d'establir grups d'afinitats temàtiques o estructurals, és fàcil de marcar un grup format per Càmfora, de Maria Barbal, La galeria de les estàtues, de Jesús Moncada i La cavalleria impossible, de Joan Rendé. Totes tres convergeixen en un plantejament de paisatge rural mític, contrabalançat per incursions en l'espai urbà. Ara bé, tot i les semblances d'estirp (compartides poc o molt amb L'instint, de Sergi Pàmies), es tracta de novel·les d'estil i tarannà molt diferents. Si se'm permet algun paral·lelisme de lector, diria que Càmfora, amb el seu regust de tragèdia profunda, tira cap a l'estil d'un Tennessee Williams passat pel Pallars, mentre que La galeria de les estàtues, com tota l'obra de Jesús Moncada, recorda més alguns aspectes de la línia que va de Faulkner a García Márquez. Maria Barbal construeix la seva tragèdia sense més implicacions que les de tipus psicològic; en canvi, a La galeria de les estàtues, el dibuix tràgic té connotacions

polítiques d'esperpent i punts de connexió amb la guerra civil espanyola. També la novel·la de Joan Rendé es dreça com un divertit i alhora sever esperpent amb rerafons moralista, tot i que és més acostat al model de Villalonga que no pas al de Valle Inclán.

Darrere d'altres títols i classificacions tenim El sol de la tarda, de Robert Saladrigas que no pot negar, em penso, un deute cinematogràfic amb L'imperi dels sentits (1976) de Nagisa Oshima, tot i les cabdals diferències de fons entre ambdues propostes. També El sexe dels àngels, de Terenci Moix, participa d'un component cinematogràfic evident, en aquest cas estructural i en el fil del protagonista absent i enigmàtic investigat des de fora. De la investigació, en neixen el perfil del personatge (sempre fragmentat, boirós i contradictori) i, per un altre costat, els retrats de l'entorn i dels diferents ambients en què es movia. La recerca de Leonard Pler/ Jordi Lledó per la Barcelona de finals dels seixanta s'inspira, en clau de sirventès satíric, en l'estructura narrativa aplicada per Orson Welles a Ciudadà Kane (1941) i per Joseph L. Mankiewicz a La comtessa descalça (1954).

Ara bé, el que em sembla fora de dubte és que les novel·les apuntades fins ara, cadascuna en els paràmetres que li corresponen, són obres d'intrínseca bondat narrativa. Novel·les que no fan abaixar el cap amb vergonya aliena ni són fruit de cap improvització. Obres que es mantenen, amb diferències les unes de les altres, en un marc general de qualitat força acceptable. A parer meu n'hi ha d'excel·lents i la meua aposta va de dret per Càmfora i La galeria de les estàtues, dues novel·les d'un equilibri, ritme i acabats que he trobat impecables. No demano pas que s'hi estigui d'acord ni en contra. Es una opció de lector i prou. De tota manera aquest vol ser un paper de reflexió global i no és just de decantar-se per cap individualitat concreta. Parlo del to mitjà de la novel·lística catalana de 1992 que em sembla, repeteixo, variat i notori. Per arrodonir-lo, afegiria, encara, dos títols més als esmentats: La japonesa,

de Jordi Coca, per exemple i Paradís d'orquídies de Gabriel Janer Manila. La novel·la de Jordi Coca és arriscadíssima pel tema que hi tracta i pel punt de vista emprat en la narració. Però ha reeixit de fer-ne una obra clara i intel·ligent, on només sura el dubte de saber si es poden correspondre com ho fan el fons i la forma de l'experiència. Per la seva banda, Paradís d'orquídies és una novel·la poemàtica en la línia que assenyala la metàfora del títol. Una obra d'evident plasticitat, a estones d'una bellesa compulsiva tot i que potser és un punt desgavellada des d'una perspectiva estructural.

Es certament arriscat opinar sobre el conjunt quan els arbres són tan acostats que impedeixen de veure el bosc. Tot i això el risc és un valor literari en ell mateix i és veritat que qui no arrisca, no pisca. Per això estic convençut que les absoltes que malden per enterrar-nos són més un impost de valor afegit que no pas una altra cosa. Un impost de segles enrere que dona alè al nostre pessimisme de vençuts perennes i que acomboia aquest esperit d'autoodi que, diuen, ens caracteritza com a catalans. Ara mateix, però, i en els dominis de la literatura, la cantarella elegíaca diria que és fora de lloc i del tot desmesurada.

Isidor Cònsul